

عنوان اثر: تقسیم کار

مؤلف / مترجم: امیل دورکیم / باقر پرهام

ناشر / سال نشر: مرکز / ۱۳۸۴ / چاپ دوم

ترجمه دوم این اثر، را مترجم معروف و زبردست دیگر ایرانی باقر پرهام حدود ده سال بعد به بازار عرضه کرد. ترجمه دوم، شامل دو ویراست می‌باشد. ویراست نخست مربوط به سال‌های ۷۰ - ۶۹ بوده که بعدها نایاب شده است. به گفته باقر پرهام در پیشگفتاری که بر ویراست دوم، آمده است، ویراست اولیه و چاپ نخست این کتاب در آن سال‌ها را یک ناشر شهرستانی و در شرایطی که وی در ایران حضور نداشته، منتشر کرده است. از همین رو، در آن اشکالات بسیاری پدید آمده است که کوشیده‌اند در چاپ و ویراست جدید آنها را رفع کرده و با شکلی جدید این کتاب را منتشر کنند. بدین سبب، چاپ جدید نسخه ترجمه شده باقر پرهام پس از اصلاحات و رفع نواقص و با رعایت قواعد ویرایشی و نگارشی امروزی‌تری به بازار عرضه شده است. این کتاب را در سال ۱۳۸۴، بار دیگر باقر پرهام به فارسی برگردانده و انتشارات مرکز آن را در ۱۰۰۰ نسخه در قطعی وزیری به چاپ رسانده است

بررسی شکلی

از نظر شیوه نگارش، مترجم علاوه بر کوشش برای آسان‌تر کردن، فارسی و امروزی‌تر کردن عبارات کتاب، نثری کاملاً نزدیک به زبان خاص و سنتی دورکیم را انتخاب کرده و اغلب از ضمائر و افعال جمع (ما - متکلم مع‌الغیر)

بهره گرفته است و در نتیجه شیوه نگارش به گونه‌ای روایی از زبان نویسنده و به دور از دستکاری‌های چشم‌گیر در متن اصلی انتخاب شده است. با وجود این، تا حد زیادی شیوه نگارشی و ویرایشی کتاب سالم و مطلوب است.

قواعد ویرایشی و نگارشی با اصول نقطه‌گذاری مراعات شده است. همچنین متن ترجمه شده از حیث ویرایشی، مشکلات نمایان و زیادی ندارد. هرچند در برخی موارد، کمبود در علائم نقطه‌گذاری به چشم می‌خورد. برای مثال: استفاده همزمان از علامت کاما و حرف عطف «و»: سطر سوم، نهم، دوازدهم از صفحه ۹؛ پاراگراف آخر، سطر دوم از صفحه ۱۷۹؛ پاراگراف آخر، سطر ششم از صفحه ۱۸۶؛ پاراگراف آخر، سطر اول از صفحه ۲۳۳.

استفاده همزمان از علامت نقطه و حرف عطف «و»: صفحه ۱۷۹، سطر سیزدهم؛ استفاده از علامت نقطه به جای کاما: صفحه ۲۵، پاراگراف دوم، سطر اول؛

عدم استفاده از علائم کاما در جاهای لازم: صفحه ۹، سطر دوم بعد از کلمه شده است؛ صفحه ۷۷، سطر هفتم بعد از کلمه واحد؛ پاراگراف دوم، سطر یازدهم، بعد از کلمه فردی؛ صفحه ۲۵۵، سطر اول، بعد از کلمه محیطی؛

اشتباه چاپی: «، غیره» به جای «و غیره» در صفحه ۱۸۷؛ پاراگراف آخر، سطر اول از صفحه ۳۰۹ «سپنسر» به جای «اسپنسر».

صفحه ۷۶، پاراگراف دوم، سطر اول: «برای آنکه تعریف ما از جرم دقیق باشد»؛ صفحه ۷۷، پاراگراف دوم، سطر دهم و یازدهم: «با همه خواص‌اش، شرایط وجودی‌اش، مانند انواع فردی گیرم به شیوه‌ای دیگر»؛ صفحه ۷۸، سطر هیجدهم و نوزدهم: «ما عمل را به‌خاطر ما عمل را جرم می‌دانیم»

از حیث حروف‌نگاری و صفحه‌آرایی و طرح روی جلد وضعیت کتاب مطلوب است. صحافی آن معمولی و قطع کتاب وزیری است. طرح روی جلد کتاب نشان دهنده تصویری از دورکیم است.

دروسی که منبع فرعی یا مرجع می‌باشند، متناسب با درس و مبحث طرح شده استاد، از ایده‌ها، مفاهیم و مطالب کتاب در درجات مختلف، مستقیم یا غیرمستقیم می‌توان بهره گرفت که در آن صورت حجم زیاد اثر مشکل زیادی را ایجاد نمی‌کند. اما در مانند: «نظریه‌های جامعه‌شناسی (۱)» «مقطع کارشناسی»

تقسیم کار ۲۴۷

و «بررسی آثار صاحب‌نظران» (مقطع کارشناسی) حجم زیاد کتاب در کنار سایر منابع اصلی دروس یاد شده، مشکلاتی را ایجاد می‌کند که لازم است از طریق خلاصه کردن مطالب، انتخاب بخش‌هایی از کتاب و ارائه آن برای تکالیف دانشجویان در قالب کنفرانس و مقاله جبران شود.

مترجم با توجه به سابقه و تجربه بسیاری که در امر ترجمه متون جامعه‌شناختی داشته است، در انتخاب معادل‌ها، آن هم به زبانی امروزی‌تر و با استفاده بیشتر از واژه‌های فارسی، تلاش ارزنده‌ای به عمل آورده است.

داده‌ها و اطلاعات اثر مناسب زمان نگارش آن (۱۸۹۲) و اوایل کار حرفه‌ای و آکادمیک نویسنده آن است. هر چند منطق و شیوه بحث دورکیم و نظریه ارائه شده وی، علی‌رغم پژوهش‌های تکمیلی و مباحث انتقادی بعدی همچنان تا حد زیادی نو و قابل بحث است. به‌خصوص، در برخی از بازخوانی‌ها و مراجعات جدید، عمق تحلیل دورکیم، کتاب را همچنان پژوهشی جامعه‌شناختی و دیدگاه‌های نو در باب خصوصیات جوامع مدرن و نحوه تحول آنها قابل اعتنا جلوه‌گر می‌سازد.

ایده اصلی کتاب و مسئله طرح شده (نگاه کنید به پیشگفتار چاپ اول و مدخل کتاب) روش تحقیق و تحلیل، راه‌حل پیشنهادی دورکیم، تبیین ارائه شده برای گسترش تقسیم‌کار اجتماعی در دوره جدید و رد تبیین‌های رقیب، تشخیص گونه‌هایی از تقسیم‌کار غیرعادی، نشان دادن جایگاه و اهمیت تقسیم‌کار، کارکردها و آثار آن و نسبتی که نظام حقوقی و ساخت‌های گوناگون اجتماعی پیدا می‌کند و اساساً برگرفتن موضوع تقسیم‌کار اجتماعی به عنوان پدیده‌ای اجتماعی که از ارکان ایجاد همبستگی اجتماعی است، (موضعی که قبلاً کنت و اسپنسر از جهاتی بحث کرده بودند) به عنوان موضوع تز دکترا و انجام پژوهش عظیم با ساختار منطقی قابل توجه (هر چند در استدلال‌ها و برخی نتایجی که دورکیم ارائه داده است، خلل‌ها و چون و چرای متعددی وارد است) مطمئناً یک نوآوری تحسین‌برانگیز متناسب با زمان حیات نویسنده و سن وی (حدود ۳۴ سالگی) به شمار می‌آید.

کاوش‌های ژرف دورکیم و بیان علل و آثار اصلی تقسیم‌کار اجتماعی و جداسازی تبیین‌های مقبول جامعه‌شناختی از نظر وی به نام تبیین علی یا فاعلی و سپس تبیین

کارکردی از تبیین‌های غیرمقبول ولی متداول فردگرایانه، روانشناسی‌گرایانه، ذات‌گرایانه و غایت‌گرایانه، همگی از نوآوری‌ها و ابتکارات دورکیم در این خصوص به شمار می‌آید. بنیان‌گذاری رویکرد علمی و نوین جامع تجربی به عنوان علم تجری اخلاق و بیان جایگاه و ضرورت چنین علمی در ادامه کار کنت و بلکه در تکمیل و اصلاح اندیشه وی از نوآوری‌های دیگری است که رد پای وی در این اثر به خوبی مشاهده می‌شود. (نگاه کنید به مدخل و پیشگفتار کتاب، و فصول مربوط به بیان علل تقسیم کار اجتماعی).

نظم و ساخت منطقی کتاب عالی است. این کار آگاهانه براساس گفتار و شیوه بحث دورکیم تنظیم شده است. به اختصار کتاب با طرح مسئله، تعریف و تحدید موضوع، بیان شیوه‌ها و معیارهای بررسی و مطالعه آن آغاز شده، تعاریف درست و جامعه‌شناختی جایگزین برداشت‌ها و استنباط‌های نادرست و غیرجامعه‌شناختی می‌شود. سپس نوبت به تبیین‌های صحیح و جامعه‌شناختی از موضوع و رد تبیین‌های مشهور ولی نامعتبر می‌رسد. سرانجام آن روی سکه تقسیم‌کار اجتماعی، یعنی شکل‌های غیرعادی تقسیم‌کار اجتماعی معرفی و تحلیل می‌شوند و سرانجام بر اساس تحقیق ارائه شده، جمع‌بندی بحث، نظرات و پیشنهادهاى محقق ارائه می‌شود. تکمیل این کار تا پیشگفتار چاپ دوم و توضیحات روشن‌گر بعدی ادامه پیدا می‌کند.

اگر چه دورکیم بیشتر براساس فهم نظری و روش استدلالی خود کار را پیش می‌برد اما متناسب با مطلب، ارجاعات بسیاری به نویسندگان و متون زمان خود و پیش از خود در انواع معرفت بشری دارد.

با توجه به شیوه کتاب‌نویسی در بیش از ۱۰۰ سال پیش و مرجع بودن نویسنده و مبتکرانه بودن کتاب، میزان دقت در استنادات و ارجاعات اثر بسیار خوب است. در این کتاب، او جامعه‌شناسی مثبت‌گرا، عقل‌گرا، تجربه‌گرا، علم‌گرا، اصلاح‌طلب، منتقد نسبت به دیدگاه‌های دیگران و وضعیت موجود، خواهان حفظ جنبه‌های پیشرفته جامعه جدیدی همراه با اصلاح آن است. وی علم را نه به نام علم برای علم، بلکه برای کمک به پیدا کردن دکترین‌های اصلاحی - اجتماعی و برنامه‌ریزی‌های سنجیده دگرگونی‌آفرین می‌خواهد و اساساً بینش عمومی خود را در خصوص جامعه نوین و نقش کارساز جامعه جدید در شناخت و حل مسائل آن ارائه می‌دهد.

تقسیم کار ۲۴۹

ترجمه‌ای کامل، وفادار به متن اصلی و با توجه به دشواری‌های فنی و تخصصی متن اصلی، زبان استدلالی و ماهیت نظری کتاب و دوره زمانی انتشار اصل اثر در حد قابل قبول و کم اشتباه است.

در این اثر، مترجم روانی و رسایی قابل توجهی در متن خود ایجاد کرده است و چنان بر امانت‌داری اصرار داشته که نثر خود را به ترجمه جزء به جزء و لحن گفتاری، چالشی یا مجادله‌ای و انتقادی دورکیم نزدیک کرده است، تا جایی که شاید از حیث درجه فاخر بودن و ادیبانه بودن، متن ترجمه باقر پرهام را می‌توان پایین‌تر از کار حسن حبیبی ارزیابی کرد.

اصول ترجمه و معادل‌یابی دقیق در کار باقر پرهام رعایت شده است، به جز یادداشت کوتاه مترجم در ابتدای کتاب، توضیحات اصلاحی، انتقادی و تکمیلی نسبت به مطالب مندرج در متن از سوی ایشان در قسمت یادداشت‌های انتهایی کتاب با رعایت شماره ذکر شده در متن اصلی، آورده شده است. همچنین فهرست اعلام شامل اسامی و موضوعات در پایان کتاب از سوی مترجم گنجانده شده است که بسیار مفید می‌باشد.

پیشنهادها

کتاب *تقسیم‌کار اجتماعی* در حقیقت رساله دورکیم جامعه‌شناس شهیر فرانسوی است که ابتدا در سال ۱۸۹۳ به زبان فرانسه منتشر شد. این کتاب مهم‌ترین ایده‌ها و مسائل فکری دورکیم را که در سراسر عمر آکادمیک‌اش به دنبال تحقیق و روشنگری آن بوده است، در بر دارد. در این اثر با نگاهی نو و جامعه‌شناختی یکی از مسائل مهم اجتماعی، یعنی پدیده تقسیم‌کار اجتماعی (صور بسامان، عادی و غیرعادی) با توجه به ریشه‌ها، علل و کارکردهای آشکار و پنهان‌اش برای جوامع مدرن به خوبی تجزیه و تحلیل شده است. از این کتاب تاکنون دو ترجمه، یکی دکتر حسن حبیبی در سال ۱۳۵۹ و دوم مترجم معروف و زبردست دیگر ایرانی باقر پرهام حدود ده سال بعد، به بازار عرضه شده است. ترجمه دوم، دارای دو ویراست می‌باشد. ویراست نخست، مربوط به سال‌های ۷۰ - ۶۹ بوده که بعدها نایاب شده است.

خلاصه دورکیم در ابتدای فصول از سوی پرهام آورده نشده و یادداشت‌های نویسنده و مترجم که، قبلاً با تفکیک فصول در پایان کتاب (با ترجمه حبیبی) آمده بود، در این

۲۵۰ نقدنامه علوم اجتماعی

ترجمه بدون تفکیک فصل‌ها و یکجا با توجه به شماره یادداشت‌ها تنظیم شده‌اند. حذف خلاصه‌ها که می‌توانست بیانگر مطالب و مفاد هر فصل باشد و در یک مرور اجمالی بر فصول مختلف تصویری از کتاب به‌دست دهد و شاید کنار هم آوردن همه موضوعات بدون تفکیک فصل‌ها چندان مطلوبی به نظر نرسد که بهتر است در تجدید چاپ کتاب به اصلاح آنها همت کند.



پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی